

Pukovnik

mr DUŠAN VIŠNJIĆ

## *Opservacije nekih značajnijih teorijsko-metodoloških problema ratne veštine*

Govoriti o nekim mogućim, značajnijim uzrocima naučne nekonstituisanosti ratne veštine kao opšteljudske misli o vojnim problemima u jednom članku relativno skromnog obima, bilo je moguće samo u naznakama, opažanjima, napomenama; postavljanjem pitanja i pokušajem skiciranja odgovora postulirane saznajne vrednosti. S tim u vezi, u ovom članku su arbitrarno izdvojeni sledeći teorijsko-metodološki problemi: (1) greške u shvatanju nauke, s posebnim osvrtom na ulogu doktrinarno-normativnih teorija u tom kontekstu; (2) na osnovu prethodnog, a radi što doslednijeg eliminisanja kontroverze naučno — nenaučno, bilo je neophodno reći nekoliko reči o relaciji zdravorazumsko — naučno i stručno — naučno; (3) ako se i pored svih dosadašnjih (i budućih) stvaralačkih napora pojedinaca (i grupa) normativno-doktrinarna teorija »priznaje« u svetu za gotovo jedinu valjanu misao, odnosno ako joj se daje status nauke, onda se ona morala staviti pod lupu kriterijuma naučne konstituisanosti (uređenosti); (4) kratak osvrt na teoriju ratne veštine, s preporukom kakva bi ona trebalo da bude, i (5) kratko razmatranje metodologije ratne veštine.

Kao i svaka druga tako i ljudska istraživačka delatnost ima pretpostavke vlastite uspešnosti. Osnovu uspešnosti naučnih (u znatnoj meri i stručnih) istraživanja čine, pored ostalih, na zadovoljavajući način rešeni teorijsko-metodološki problemi jedne nauke. Kovanica »teorijsko-metodološki« ovde se ne koristi kao stereotip, već zbog toga što smatram da nije došlo vreme, odnosno da nije nastupio onaj trenutak razvoja vojne misli u kome su se stekle realne pretpostavke za autentičnu, relevantnu raspravu o njenom posebnom bilo teorijskom bilo metodološkom problemu. Zalažem se za raspravu o bitnim, osnovnim, opštim problemima teorije i metoda, jer bez svesti

o njima, njihovoj stvarnoj ulozi i značaju dugo nećemo biti u mogućnosti da, s obzirom na vlastite snage i dr., odredimo prioritete, adekvatne metode i redosled njihovog rešavanja. Drugim rečima, uspešnost naših naučnih napora ne može biti nesumnjiva ako nismo u stanju ili ako ne želimo da vidimo i ne nastojimo da eliminišemo ni najkrupnije nedostatke nauke kojom se bavimo, niti da se pozabavimo strategijom naučnog delovanja u oblasti te nauke. Svoj direktni ili indirektni doprinos rešavanju brojnih teorijsko-metodoloških problema ratne veštine dali su, danas i u prošlosti, brojni, strani i naši, znani i neznani stvaraoci. Međutim, vojna misao ipak nije konstituisana kao svetska, univerzalna nauka o vojnim pojavama ljudskog društva. O nekim konkretnijim uzrocima takvog stanja, u ovom članku iznosim vlastite opservacije (opažanja, opaske, napomene!) i nudim mogući kroki onih rešenja koja su u domenu naših mogućnosti.

## *.1 Naše shvatanje nauke*

Izvesni Le Roy je tvrdio da se nauka sastoji od konvencija (sporazuma, dogovora, običaja), da su naučne činjenice i zakoni veštačko delo naučnika, da nas nauka ne može naučiti ništa o istini, već nam može poslužiti samo kao pravilo za delovanje.<sup>1</sup> Teorijski je relativno lako dokazati neodrživost ovog stanovišta, jer je dovoljno suprotstaviti mu jedno od mnogih, savremenih određenja nauke. Na primer, da je nauka sistematizovano i argumentovano znanje do koga se došlo svesnom primenom određenih objektivnih metoda. Ili, kako je govorio Marks da je nauka apstraktni izvod opšteg duhovnog proizvoda društvenog razvoja. Međutim, znatno je teže dokazati da su u nas, u jednom praktičkom shvatanju nauke, neki aspekti ovog Le Royovog mišljenja znatno zastupljeni. Sindrom indikatora našeg (i ne samo našeg, već verovatno i svetskog!) shvatanja (ratne veštine kao nauke) jeste (naš) odnos prema doktrinarno-normativnoj teoriji.

Šta se o ovoj teoriji može reći?

Nije potrebno dokazivati tezu da doktrinarno-normativne teorije već prilično dugo dominiraju sferom vojnog mišljenja. Te teorije predstavljaju povezana izlaganja odbrambenih sta-

<sup>1</sup> Videti članak Henri Poincaréa *Je li znanost umjetna*, u knjizi Nivena Sesardića *Filozofija nauke*, NOLIT, Beograd.

novišta država (klasa, partija, pokreta, nacija); njima se ne tvrdi ništa ni istinito ni lažno, jer one imaju neposredniji, praktični značaj s obzirom na to da iskazuju opredeljenja i obavezujuće postupke, odnosno daju uputstva i pravila o ponašanju u domenu odbrane. Nezavisno od forme u kojoj se pojavljuju, doktrine kao jedini, celoviti teorijski sistemi, vremenom, u edukativnoj i svakoj drugoj praksi, počinju da preuzimaju ulogu nauka kojih ili nema ili su u nastajanju. Nekritički odnos prema toj tendenciji ne može se pravdati.

Zašto treba kritikovati doktrinu kao »nauku«? Doktrinu ne kritikujem »kao takvu«, jer je neophodna, već zbog nedopuštenog prenebregavanja činjenice da ona ne sadrži zakone, teorije, teoreme, hipoteze, aksiome i druga svojstva nauke, a dodeljuje joj se neprimerena uloga, uloga naučne discipline ratne veštine za obrazovanje svih profila starešinskog i vojničkog sastava. To je put u doktrinarstvo, jer se tako razvija religiozni, dogmatski odnos prema doktrini. Ovu kritiku valja obaviti u duhu osnovne poruke jednog Ajnštajnovog shvatanja nauke, shvatanja u kojem se govori o nauci kao pokušaju da se *haotična raznolikost naših čulnih doživljaja uskladi sa logički jedinstvenim sistemom misli*.

Zašto »logički« jedinstven sistem misli? Zato što bez logike nema saznanja, jer je, pre svih drugih fundamentalnih nauka, upravo ona osnovni aparat spoznaje. Njeni stavovi su apstraktni, opšti i odnose se na celokupnu stvarnost ne »po sebi« već »za nas«. S puno razloga je L. Wittgenstein tvrdio: »Logika nije teorija nego slika sveta. Izvan logike sve je slučaj«. Lenjin je u *Filozofskim sveskama* zapisao da logika nije učenje o spoljašnjim formama mišljenja, već o zakonima razvoja stvarnosti, celokupne konkretne sadržine sveta i saznanja toga svega.

Ratna veština se ne može razvijati isključivo kao mišljenje o nečemu prošlom i postojećem (sadašnjem), pre svega stoga jer mora biti okrenuta budućnosti, ona u tu budućnost mora da zaviri, da anticipira neku buduću stvarnost. Zato H. Poincaré s pravom tvrdi da naše norme, »pravila za delovanje«, moraju biti naučno zasnovane. Ako tako nije mi u njih možemo verovati poput vere alhemičara u recepte za dobijanje zlata ili vernika u religiozne dogme, razume se sa istim praktičnim efektom. Naši »recepti« (doktrinarni stavovi) moraju biti valjani. Moraju to biti recepti koji uspevaju. Logička aparatura obezbeđuje prevazilaženje jednostranosti empiričkih

merila, koja polaze od toga da se može govoriti samo o onim objektima koji se mogu čulno iskusiti, a to su isključivo stvari i događaji. Da bi se došlo do pouzdanije, plodnije teorijske misli, prema postojećoj se mora razviti kritički odnos, a takav odnos je nemoguć bez logike. Pri tome, ne treba gubiti iz vida važnu distinkciju: prema »našoj«, »sopstvenoj« teoriji korisno je biti znatno kritičniji nego prema »njihovoj«, »tuđoj« iz pragmatičkih razloga.

Takav odnos prema doktrini stazama doktrinarstva dovodi nas do Le Royovih viđenja nauke kao konvencije i pravila za delovanje, viđenja koje je H. Poincaré u pomenutom članku uspešno opovrgao.

M. A. Garejev u svom delu »M. V. Frunze — vojni teoretičar«<sup>2</sup> saopštava nam jedno praktično, vladajuće shvatanje nauke, naučne delatnosti i ulogu naučnog kadra u oružanim snagama. On kaže (slobodno interpretirano), da je ustaljeno mišljenje da se vojna teorija u osnovi razvija u procesu praktične delatnosti rukovodećeg kadra i da naučni radnici samo obrazlažu i razvijaju naučne ideje. Posledice? Takvo mišljenje je dovelo do degradacije naučnih rezultata, jer sva vojna znanja nemaju niti mogu imati jednak naučni nivo. U svom radu vojni kadar se sreće sa dve osnovne vrste vojnih znanja: *prvo*, s predmetno-praktičnim, koja više zahvataju spoljnu stranu vojne prakse, zapravo, reč je o manje-više rutinskoj primeni odavno saznatog i *drugo*, s naučno-teorijskim, koja pretpostavljaju duboko pronicanje u suštinu pojava radi dolaženja do novih spoznaja. U vezi s pomenutim, Garejev citira Marksa, koji kaže da nauka ne bi bila potrebna ukoliko bi se pojavno (»spoljna strana vojne prakse«) i suštinsko (»naučno-teorijsko«) poklapalo. Ako se naučni zaključci prilagođavaju mišljenjima, starešinama i citatima i ako nema tolerancije prema drukčijim mišljenjima, u naučnu sferu lako prodiere mediokritetska masa koja rađa jedinstveni »gluvi kamen« o koji su se u istoriji nauke razbile mnoge nove misli i otkrića.

Saopštenim ocenama nije potreban komentar, jer imaju univerzalnu važnost. Drukčije rečeno, malo je verovatno da u nekoj savremenoj armiji ne postoje slična, izopačena shvatanja i praktičan odnos prema nauci.

<sup>2</sup> Voennoe izdateljstvo, Moskva, 1985.

Ratna veština, premda naglašeno normativna misao, trebalo bi, u osnovi, da bude empirijsko-teorijski sistem. Kad je reč o iskustvu, misli se na tzv. objektivno iskustvo, pre svega iskustvo o oružanoj borbi, kao skup invarijantnih iskustvenih elemenata. Objektivno znači društveni karakter iskustva, zasnovanost spoznaje na mnoštvu sličnih opažanja o zbivanjima u oružanoj borbi, pri čemu se ne bi smelo gubiti iz vida da je svako opažanje istovremeno i tumačenje, što empiričari nikad nisu želeli da shvate. Ovo je potrebno istaći radi toga što postoji dijalektički odnos formi mišljenja i iskustvenih datá, forme mišljenja tumače, modifikuju iskustvene podatke stečene o oružanoj borbi. Zato *ono što nalazimo u različitim tekstovima, na primer o oblicima oružane borbe, njenim sadržajima, vidovima dejstava i oblicima borbenih dejstava, nije rezultat neposrednog ni objektivnog ni subjektivnog iskustva, već na iskustvu zasnovanog mišljenja.*

Ograničenost empirijskog pristupa favorizuje tendenciju da se svako iskustvo, bilo kog rata ili oružane borbe, a priori proglasi relevantnim za polemološku teoriju i teoriju ratne veštine. Da je takav pristup neopravdan čini se da ne treba dokazivati. Ipak, takav pristup je veoma rasprostranjen, pa se ide čak dotle da on poprima snagu norme kojoj bih, kao minimalnu, mogao uputiti zamerku da favorizuje ekstenzivan rad u izučavanju ratnih iskustava. To je put razvoja tzv. intellectus éctypusa, odnosno intelekta upućenog samo na iskustvo, u kome se mehanički preslikava stvarnost.

Empirijskim teorijskim sistemima primerena je, po mišljenju K. Popera, logička analiza ili bolje reći metod dijalektičke kritike (kritike sa stanovišta dijalektičke logike). A to je oblik stvaralačke kritike koja nastoji da prevaziđe gledište koje kritikuje, ali i svoje sopstveno. Pri tome, prevazići, znači istovremeno ukinuti i održati. Bez uklanjanja slabih tačaka i održavanja stvarnih vrednosti ne može biti teorijskih promena, a time ni pravilne prakse.

Evo samo jednog konkretnog pokušaja logičke kritike shvatanja jednog od bitnijih momenata oružane borbe.

Normativna teorija se bavi faktorima (činiocima) oružane borbe. Prema toj teoriji postoje četiri činioca oružane borbe: ljudi, materijalna sredstva, prostor i vreme. Šta se može reći o ovoj »faktorizaciji«? Da bi se neka stvar, proces, pojava ili događaj mogao nazvati činiocem, neophodno je znati šta se u

filozofiji nauke ili logici podrazumeva pod uslovima, činiocima, okolnostima, uzrocima, povodima. U filozofiji nauke *uslovima* neke pojave nazivaju se sve one pojave od čijeg postojanja ona zavisi u celini ili delimično. *Činioci* su svi delatni uslovi, objekti (stvari, procesi, svojstva) koji učestvuju u proizvođenju pojave. *Uzroci* su neki činioci ali svi činioci nisu uzroci. *Okolnosti* su svi uslovi koji nisu činioci.

Da li ljudi, materijalna sredstva, prostor i vreme učestvuju u proizvođenju pojave koju nazivamo »oružanom borbom«? Umesto direktnog odgovora konstatujemo da su ti »faktori« rezultat metafizičkog načina mišljenja, jer deluju okamenjeno, večno, izolovani su jedni od drugih, neprotivrečni, apsolutno identični sami sebi. Možemo se zapitati: zašto, na primer, nema oružane borbe između Švedske i Danske ili bilo koje druge dve države koje imaju sve pomenute »faktore«? Očigledno je da sa ovim činiocima nešto nije u redu, nešto im fali kad oni nisu dovoljni da proizvedu pojavu — oružanu borbu. Posebno su kao »samostalni činioci« izuzetno problematični prostor i vreme, ali o njima (kao i o prethodna dva) ovoga puta — toliko.

## 2. *Relacije: naučno-zdravorazumsko i naučno-stručno*

Rasprava o naznačenom tipu odnosa ratne veštine kao naučnog sistema mišljenja pripada metodološkoj sferi identifikacije predmeta istraživanja. Međutim, nije mi namera da se bavim kontekstom problema identifikacije ratne veštine, već samo njenim, pomenutim aspektima.

### (1) *Odnos naučno-zdravorazumsko*

I naučno i zdravorazumsko znanje, o problemima koje je čovek prisiljen da rešava u oružanoj borbi kao objektu povremene, opažljive egzistencijalnosti, temelje se na iskustvu o esencijalnoj, bilo virtuelnoj (mogućnoj) ili egzistirajućoj oružanoj borbi. Ali, među ovim znanjima trebalo bi da postoji razlika, u meri različnosti naučnog i zdravorazumskog mišljenja.

Pored rečenog, naučno mišljenje bi trebalo da ima i sledeća svojstva: sve što se u nauci tvrdi mora biti jasno, precizno

i društveno razumljivo; naučni sudovi moraju biti obrazloženi, koherentni i izvodljivi jedni iz drugih; naučna misao većine nauka mora biti praktično proverljiva.

Hegelovo (slobodno interpretirano) mišljenje o zdravom ljudskom razumu može se svesti na sledeće: zdravi ljudski razum sadrži maksime svog vremena; njime vladaju određena mišljenja, a da on toga nije svestan; u njemu ima predrasuda, drži se uobičajenih shvatanja i nije kritičan prema postojećim sadržajima. Premda je to mišljenje izrečeno pre dva veka teško mu je naći zamerku!

Različnost ovih načina mišljenja je očigledna. *Prvo*, zdrav razum se koristi konkretnim pojmovima predmeta, aktivnosti i procesa koji su neposredno opažljivi, a nauka koristi pretežno apstraktne pojmove objekata i relacija koje se golim okom ne mogu uvek videti. Kakav je odnos konkretnih i apstraktnih pojmova u ratnoj veštini teško je pouzdano tvrditi bez, na primer, dosledno izvedene kvantitativne analize sadržaja. Međutim, iskustveni uvid, čini se da daje pravo onima koji tvrde da taj odnos nije u korist naučnih! Razlog? Ogromna većina pojmova je definisana na normativno-nominalan način, odnosno te definicije su vrste preporuka i propisa kako treba neku reč upotrebljavati.<sup>3</sup>

*Drugo*, nauka ne sme ostati kod čulno opažljivog, vidljivog. Ona mora ići do metafizičkog da bi nas obavestila o problemima oružane borbe tačnije i dublje no što to mogu naši uobičajeni, empirijski makroskopski pojmovi. Na primer, mi se veoma malo bavimo socijalnom i tehnološkom prirodom virtuelnih (mogućnih) i egzistencijalnih borbenih dejstava kao procesima ispoljavanja sile, zatim oružanom borbom kao odnosom merljivih sila, zakonitostima tog odnosa kao zakonima oružane borbe; sistemskom prirodom borbenih dejstava itd.

*Treće*, zdrav razum ima znatno više ograničenja od nauke. Nauka mora biti u stanju da objasni i ona iskustva pred kojima zdrav razum ostaje nemoćan. Primer takvog objašnjenja daje Hans Wolf u članku *Istraživanja u ratnoj igri*<sup>4</sup> kad kaže da brojno inferiorna jedinica na osnovu svoje kvalitetne nad-

<sup>3</sup> Ovaj momenat definicije čak i kategorijalnih pojmova isuviše često se zaboravlja, te tako imamo doktoranata vojnih nauka koji se »ozbiljno oslanjaju« na ovako određene pojmove.

<sup>4</sup> Hans Wolf, *Istraživanja u ratnoj veštini*, »Truppenpraxis« 12/1972, (interni prevod Centra oružanih snaga za strategijska istraživanja i studije »Maršal Tito«).

moćnosti može da reši borbu u svoju korist u deset posto slučajeva, da je završi neodlučno u dvadeset posto slučajeva, a sve ostale borbe će verovatno izgubiti.

*Četvrto*, do naučnih rezultata se dolazi objektivnim, racionalnim postupkom, nepristrasno, na osnovu pravila logike jednakih za sve ljude, sve klase i političke teorije, uz nastojanje isključenja emocija, interesa i želja. Pored ranije pomenutih logičkih nedostataka normativno-doktrinarne teorije kao bazične teorije ratne veštine, ne treba zanemariti ni sledeće momente. Ta teorija nije dobivena logičkim putem, logičkim uopštavanjem već uopštavanjem iskustava proteklih ratova uz manja ili veća uvažavanja aktuelnih promena; ta uopštavanja su često subjektivna itd. Svaka doktrina koja ne zasniva svoje postavke na istinitim saznanjima daće kao rezultat sumnjive recepte čijom primenom se mogu dobiti nesumnjivo — nepoželjni rezultati.

*Peto*, opšte je poznato da skoro svaka država ima svoju doktrinu, a nauke nikad nisu bile državne, već univerzalne, ljudske, filogenetske. Nauka ne može imati partikularni karakter, jer je »apstraktni izvod opšteg duhovnog proizvoda društvenog razvoja« (Marks). Nauka nije ni naša, ni vaša, ni njihova. Takva ne može biti ni ratna veština makar je shvatali na krajnje jednostran način, odnosno ona takva ne može biti čak ni kad je identifikujemo sa sopstvenim postupcima; kad zanemarimo, delimično ili potpuno, mogućeg protivnika, jer je iskustveno fundirana.

## (2) *Relacija naučno-stručno*

Dosadašnja praksa naše istraživačke delatnosti nije notirala, kao vlastiti problem, kontroverzu naučno-stručno. Uzrok takvom odnosu je jedan: zatvaranje očiju pred istinom da nam je često osnovni kriterijum razlikovanja naučnog i stručnog kvalitet i estetska vrednost rada. Prema tom kriterijumu naučnim se proglašava rad koji je kvalitetno urađen i usput zadovolji estetska merila, a stručnim, radovi koji su manje kvalitetni u svakom pogledu, što je sasvim pogrešno.

Naučno i stručno se razlikuju po sledećim obeležjima. *Prvo*, naučni rad dovodi do spoznaje, a stručni se na spoznaji zasniva. Ono do čega je neko nekad došao i zapisao u nekakvoj

knjizi može služiti samo struci, od toga se može ići u novo traganje za novom istinom. Da li je, na primer koncept i doktrina vazdušno-kopnene bitke rezultat naučnoistraživačkog rada teško je dokučiti, međutim ideja zaslužuje pažnju, jer dovodi u pitanje jedan od najstarijih principa borbenih dejstava — izražavanje težišta. U vazdušno-kopnenoj bici jedinstvenog težišta nema. Mirnodopska, surogat praksa oružane borbe može poslužiti kao forma provere ovog otkrića (?), nove spoznaje. *Drugo*, naučni rezultati u ratnoj veštini moraju doprinositi poboljšanju prakse borbenih dejstava na taj način što će obezbeđivati smanjenje gubitaka ljudstva i sredstava, odnosno omogućiti realizaciju zadataka za što kraće vreme. Svaka spoznaja koja tome vodi samo je pretpostavka za praksu; uspešnu u meri u kojoj je struka sposobna da je realizuje. Blago čovečanstva može biti blago pojedinaca samo stručnom primenom. *Treće*, možda bi se naučni rad mogao nazvati filogenetskom kategorijom, a stručni ontogenetskom. Pitanje je u kojoj meri ovo važi za ratnu veštinu, jer se ona dosad nije konsekventno razvijala kao opšteljudska misao. *Četvrto*, skloni smo da zaboravimo na činjenicu da postoje naučna, ali i stručna istraživanja. S obzirom na to kakav nam je istraživački kadar (znanje, stručna i metodološka osposobljenost, brojnost, motivisanost, stepen naučne radoznalosti i dr.), teorijska baza od koje polazimo u istraživanje, organizovanost istraživačkih institucija, karakter istraživačkih planova, sistem vrednosti čijem ostvarenju težimo, način korišćenja istraživanjem dobivenih rezultata, malo je verovatno da smo učinili ozbiljniji pomak od stručnih ka naučnim istraživanjima. *Peto*, otkriće neće promeniti ljudsku praksu ako se u njoj ne primenjuje. Zato je potrebno da se naučni radnici bave i stručnim poslovima.

### 3. Naučna (ne)konstituisanost ratne veštine

Temeljna pretpostavka plodonosnog naučnog razvoja nekog domena ljudskog mišljenja jeste njegova barem elementarna konstituisanost. Kakav je u tom pogledu status ratne veštine? Da li postoje nužni i dovoljni uslovi konstituisanosti ratne veštine kao nauke ako je identifikujemo s doktrinarno-normativnom teorijom? Pođimo redom.

(1) Prvi neophodan uslov jeste da je poznato područje stvarnosti na koje se odnose iskazi ratne veštine. To područje stvarnosti trebalo bi da bude poznato, ali još uvek nije zbog ozbiljnih (teorijski samo nedovoljno konfrontiranih) nesuglasica: da li je reč o oružanoj borbi ili ratu. Na simpozijumu o vojnoj nauci, održanom pre 17 godina u CVVŠ u Beogradu, prevladalo je mišljenje da je oružana borba ono područje stvarnosti kojim bi trebalo da se bavi ratna veština.<sup>5</sup> Ne ulazeći dublje u razloge kojim su se rukovodili učesnici seminara da prihvate ovo stanovište, koje i sam načelno prihvatom, moram da primetim, da već izbor sintagme »ratna veština« nije bio najsrećniji. Pominjem samo dva razloga, prvo, veoma je teško opravdati sintagmu »ratna veština«, jer doslovno protumačena značila bi veštinu koju ima rat kao nekakav samostalni subjekt?! Umesto daljeg razmatranja pominjem da Francuzi i Sovjeti koriste znatno primerenije (iako ne i sasvim srećne) izraze »arte militaire«, odnosno »voennoe iskustvo«, u značenju »vojna veština«. Drugo, postojanje simbola »veština« ostavlja stalno aktuelnu dilemu da li je »ratna veština« nauka ili veština; dilema koja u mnogih nije, niti će skoro biti eliminisana.

Nedvosmisleno identifikovano područje stvarnosti na koje se odnose iskazi ratne veštine neophodno je da bi se mogle odrediti za nju relevantne vrste iskustvenih činjenica, kao i područje primene rezultata njenih istraživanja. U meri prevladavanja realizma pristalica shvatanja da je oružana borba objekt ratne veštine (termin Garejeva) ili onih koji misle da je to rat, može se reći da je ispunjen prvi uslov naučne konstituisanosti ratne veštine.

(2) Nauka mora da ima izgrađen jezik komunikabilan za sve koji u njoj rade. Da li jezik ratne veštine udovoljava tom uslovu? Odgovor se ne može dati u bivalentnom obliku, posebno stoga što bi jedan takav odgovor zahtevao istraživanje, a čini mi se da je reč o istinskom naučnom problemu. Umesto takvog odgovora zadržavam se na kontekstualnom stavu.

Jezik ratne veštine je agregat jezik. Čine ga: obični govorni jezik, simboli filozofije, fundamentalnih i drugih nauka i određen broj specijalnih termina. Najveći nedostatak ovog jezika jesu upravo »specijalni termini«! Razlog je jednostavan:

<sup>5</sup> Videti: *Vojna nauka*, VIZ, Beograd, 1971, uvodni referat.

oni nisu »precizno utvrđeni eksplicitnim definicijama« kako to zahtevaju filozofsko-naučni uzusi.

(3) Nauka mora imati izvestan broj hipoteza koje mogu poslužiti kao premise teorijskog zasnivanja kasnijih istraživanja. One moraju biti u toj meri proverene da se mogu smatrati zakonima. Mislim da ih ratna veština nema.

To je samo potvrda ranije pomenutih nedostataka doktrinarne teorije kao osnove ratne veštine. Drugih, celovitih teorija ratne veštine, koje bi zadovoljile ovaj uslov, nema. Dakle, već na osnovu ovog podatka može se zaključiti da ratna veština nije naučno konstituisana na zadovoljavajući način.

(4) Nauka mora raspolagati metodama i tehnikama istraživanja adekvatnim za rešavanje njenih problema. Te metode i tehnike trebalo bi da budu opšte prihvaćene od naučnika koji u toj nauci rade.

Kako ovde stoji ratna veština? Ne naročito sjajno, jer je većina metoda prihvaćena iz drugih nauka i aplicirana u ratnoj veštini prema instinktu primenljivosti. Metoda ratne igre koja je ponikla u okrilju vojne (neistraživačke), edukativne prakse i koju je pukovnik Radovan Radinović pokušao da reafirmiše u svojoj doktorskoj tezi je veoma daleko od opšte prihvaćenosti, nešto zbog izvesne nedorečenosti Radinovićevog teksta, a nešto više zbog naše davno poznate, postojane kognitivne ravnodušnosti prema duhovnim novotarijama. Ipak, kakva-takva metoda i kava-takva njena prihvaćenost postoji.

Tolerantni nedostaci sadašnjeg, elementarnog stepena konstituisanosti ratne veštine? Sve što se elementarnom stepenu konstituisanosti jedne nauke dopušta postoji u ratnoj veštini: nedefinisani mnogi pojmovi; organizacija činjeničkog materijala prilično nesavršena; učenje o metodi nerazvijeno u teorijskom obliku; istorija neproučena, a filozofski temelji u neredu.

#### 4. Teorija ratne veštine

U članku *O standardnoj koncepciji naučnih teorija* Carl G. Hempel piše kako postoji opšta saglasnost da su naučne teorije ključ za naučno razumevanje empirijskih fenomena (stvarnosti).<sup>6</sup> Da li to važi i za doktrinarno-normativne teorije?

<sup>6</sup> Vidi: Neven Sesardić, *isto*.

Čini se da tu nema dileme — to mišljenje se ne odnosi na doktrinarno-normativne teorije ratne veštine. Razlog je veoma jednostavan, ali i uverljiv: normativno-doktrinarne teorije su naglašeno okrenute pravilima delovanja, propisima, uputstvima, receptima. Te teorije su zapostavile objašnjenje, tumačenje, pa čak i opis pojava kojima se bave i zato one ne mogu činiti sasvim pouzdan ključ za naučno razumevanje empirijskih fenomena oružane borbe kao objekta stvarnosti ratne veštine. Šta bi bilo potrebno učiniti? *Budući da doktrinarne teorije egzistiraju na empirijskim generalizacijama trebalo bi ih naučno konstituisati planskim proveravanjem njihovih odredbi (istraživačkim postupkom) i komplementarnim istraživanjem (empirijskim generalizacijama) nezahvaćenih područja*, pa tek tada planirati dalje prodore. Šta i zašto dalje planirati? Kod fenomenalnog se ne sme stati, jer je ono samo manifestacija dubljih procesa kojima upravljaju zakoni. Moramo težiti otkriću tih procesa ako želimo objašnjenje uočenih pravilnosti.

Teorije empirijskog, fenomenalnog i teorije dubljih procesa, zakona razlikuju se po tipu iskaza. Te iskaze Hempel svrstava u unutrašnje i vezne principe na kojima se ne nameravam zadržavati, ali osloncem na njih želim da naglasim potrebu za razmišljanjem o daljim koracima u izgradnji teorije ratne veštine. I empirijska teorija (predteorija!) i teorija koja će (ako bude formirana?!) na logički zadovoljavajući način objasniti suštinu fenomenalnog (teorija!) u oružanoj borbi koriste se određenim rečnikom, odnosno pojmovima. Fenomeni oružane borbe dati su, u osnovi, pomoću rečnika opažanja, tj. skupa termina koji označavaju određene pojave ili njihova svojstva dostupna direktnom posmatranju. Pored »rečnika opažanja« ta teorija, bolje reći podteorija, sadrži i termine nekih drugih, teorijski konstituisanih nauka koje se nisu zapostavile na empirijskim generalizacijama. Zato *o naučnosti teorije ratne veštine možemo govoriti s obzirom na obim korišćenja pojmova drugih nauka i vlastite pojmovne prodore iz predteorije u teoriju*.

Osnovni nedostatak empirijskih i drugih pojmova teorije ratne veštine jeste fleksibilna upotreba postojećih pojmova i korišćenje termina domaćeg i stranog porekla notorno neodređenog ili krajnje mutnog značenja. Najnoviji primeri takvih termina koji, poput svakog parazita, krajnje agresivno nastupaju tražeći uhljebljenje u teorijskom sistemu ratne veštine

jesu »distanciona dejstva«, »bitka u prostoru«, »sukob niskog intenziteta« i drugi. S tim u vezi opet pominjem Hempela koji se pita kako se specifikuju značenja novih termina u teoriji. Odgovor je nedvosmislen: novi termini se mogu specifikovati samo pomoću prethodno dostupnog rečnika. Na tu činjenicu je bilo neophodno ukazati, jer smo je olako izgubili iz vida i zato, na primer, bez otpora ustuknismo pred sintagmom »distanciona dejstva« koja preti da unese novu konfuziju u ovu, i inače, nedovoljno sređenu, teorijsku sferu, jer svojstvo — sve veći domet raznovrsnog oružja — pokušava nametnuti kao nov kriterijum borbenih dejstava (kojih, nije jasno!). Kad je reč o »bici u prostoru« zaboravili smo da su vreme i prostor načini postojanja stvari i procesa ili, kako kaže Hegel, ništa se ne dešava van vremena i prostora. A o »sukobu niskog intenziteta« konstatujmo samo toliko da ni njegovi »tvorci« nisu u stanju da objasne o čemu se tu radi, jer nema nikakvog entiteta koji se može označiti tim izrazom.

U rečniku teorije posebno mesto zauzimaju kategorijalni pojmovi, jer su to reperne tačke, oslonci svakog teorijskog sistema. Oni su neophodni za izvođenje empirijskih zakona iz opštijih, odnosno apstraktnijih pretpostavki, kako kaže Herbert Feigl u članku *Ortodoksno gledanje na teorije: primedbe u odbranu i kritike*.<sup>7</sup>

Pretpostavljam da je jedan od značajnih uslova, za kakav-takav pomak u sferi ratne veštine, formulisanje postulata. Navodim neke od mogućnih teorijsko-metodoloških postulata podrazumevajući pod njima sadržajno i logički nužne hipotetičke stavove za razumevanje činjeničkog stanja pojave oružane borbe, uz napomenu da oni nisu dokazani (neki se i ne mogu dokazati).

*Prvo*, »oružana borba« i »borbena dejstva« nisu sinonimi već posebne sintagme kojima se označavaju različiti društveni procesi. Njihov odnos nije odnos opšteg i posebnog, već odnos celine (oružana borba) i dela (borbena dejstva). Borbena dejstva dovode do oružane borbe ali ona, pojedinačno uzeta, nisu oružana borba.

*Drugo*, oružana borba nastaje putem složenog odnosa borbenih dejstava kao posebnih društvenih procesa, koji i sami

<sup>7</sup> Vidi članak H. Feigla u knjizi Nevena Sesardića, *Filozofija nauke*.

za sebe predstavljaju odnose, te je o oružanoj borbi opravdano misliti kao o odnosu odnosa ili naglašeno složenoj pojavi.

*Treće*, rezultanta dva suprotna međusobno neindiferentna procesa borbenih dejstava predstavlja suštinu sadržaja oružane borbe, te o sadržaju oružane borbe ni iz metodičkih razloga nije opravdano govoriti odvojeno od njenih oblika.

*Četvrto*, borbena dejstva su vrsta društvenih procesa, jer se putem njih proizvode određene društvene posledice ili promene.

*Peto*, nerazlikovanje oružane borbe i borbenih dejstava stvara najveću moguću pometnju u poimanju oružane borbe. Svesne aktivnosti subjekata borbenih dejstava, njihovi planovi i metodi delovanja proglašavaju se oružanom borbom. Zato nailazimo na izraze: »oružana borba naroda«, »oružana borba države, klase«, »naša (oružana) borba« itd., što je sasvim neopravdano. Isto tako se govori o veštini oružane borbe, a stvarno bi trebalo govoriti o veštini borbenih dejstava u oružanoj borbi. Da je to tako najuverljivije je objasnio akademik, profesor dr Radomir Lukić,<sup>8</sup> koji daje tri značenja veštine. (1) Veština kao ljudska osobena sposobnost (talent, dar) da se odaberu najpogodnija sredstva radi ostvarenja datog cilja. Takvom sposobnošću treba da raspolaže vojskovođa. Očigledno je da je reč o subjektivnoj sposobnosti, sposobnosti malog broja vojnički obrazovanih ljudi da dobiveni zadatak celishodno planira. (2) Veština kao radnja kojom se postiže cilj. Dakle, to nije sposobnost za radnje, već konkretno, na licu mesta, u sukobu s protivnikom, nalaženje rešenja problema prakse. (3) Veština kao skup pravila o ljudskoj delatnosti i nije ništa drugo do skup pravila (uputstava) o borbenim dejstvima jedinicе određenog ranga i formacijskog sastava.

*Šesto*, kolokvijalno i u vojnoj literaturi čest izraz »tehnologija oružane borbe«. Ovaj izraz predstavlja ozbiljnu logičku grešku, jer oružana borba ne može imati svoju tehnologiju. Ako pođemo od etimološkog značenja »tehnologije« uverićemo se da oružanu borbu ne možemo dovesti u direktnu vezu sa »učenjem o veštinama i zanatima«, već da to možemo učiniti posredstvom borbenih dejstava. Isto tako, ako oružanu borbu pokušamo podvesti pod jedno od potpunijih određenja »tehnologije« po kojem je »tehnologija nauka o proizvodnom procesu, odnosno deo tehnike koji izučava proizvodne procese

<sup>8</sup> Vidi: *Vojna nauka*.

uključiv u njih sirovine, materijale i sredstva za rad»,<sup>9</sup> nije teško uočiti da ni ova definicija »ne pristaje« oružanoj borbi. Razloge je lako pronaći. Za oružanu borbu ne može biti značajno »delovanje sredstava za rad na predmete rada« ili »posmatranje sredstava za rad sa aspekta njihove funkcije u procesu proizvodnje«, bez obzira na činjenicu što se i u njoj primenjuju nekakva »sredstva za rad« i što postoji nekakav, ne »proces proizvodnje« već »proces proizvodjenja posledica«. Kome u oružanoj borbi pripadaju »sredstva za rad« i ko u oružanoj borbi proizvodi posledice? »Sredstva za rad« pripadaju nosiocima borbenih dejstava koji njima (tim sredstvima) proizvode posledice. Zato je, možda, opravdano govoriti o tehnologiji u oružanoj borbi, jer redukujući sistem snaga na tehnički, odnosno tehnološki sistem, o oružanoj borbi se može govoriti kao o sukobu odgovarajućih tehnologija (tehnika).

Na kraju, zapitajmo se kakva nam teorija treba? Treba nam, kako kaže Maks Horkhajmer teorija kao svest o praksi koja teži za promenom postojećeg, jer je cilj nauke »saznavanje procesa kojima nužno pripada dimenzija budućnosti«.<sup>10</sup> Treba nam teorija koja interpretira postojeće sa stanovišta mogućeg. Kritička teorija, u vezi s promenama istorijske situacije mora stalno da ispituje valjanost svojih pojmova da ne bi pala u empirizam.

Ako dođe do protivrečnosti teorije i iskustva treba revidirati jedno ili drugo. Zato mi koji delamo u teorijskoj sferi moramo biti spremni na preispitivanje postojeće teorije analizirajući je s obzirom na njenu logičku strukturu i njenu empirijsku osnovu.

Ne bi se smelo zanemariti značajno Hempelovo upozorenje: empirijske generalizacije proučavanih fenomena ne mogu se nazvati naučnom teorijom. Mora se prodreti dalje od pojavnog, doći do zakona pomoću kojih se objašnjavaju prethodno uočene pravilnosti. Tek tada možemo govoriti o naučnoj teoriji bez koje ne znamo ni šta bismo opažali, jer i prilikom opažanja moramo voditi računa o određenim principima i opažati s njihovog stanovišta.

Teoriju ratne veštine mogle bi činiti: opšta teorija ratne veštine, zatim posebne ili subteorije ratne veštine, kao što su

<sup>9</sup> Ekonomska enciklopedija, »Savremena administracija«, Beograd 1984. godine.

<sup>10</sup> Maks Horkhajmer, *Tradicionalna i kritička teorija*, BIGZ, Beograd, 1976.

na primer, teorija strategije, teorija operatike, teorija taktike (ako se dokaže njihovo postojanje!), teorija vojne organizacije, kao i brojne pojedinačne teorije (vatre, kretanja, obezbeđenja borbenih dejstava, materijalnog i zdravstvenog obezbeđenja, odbrane, napada, itd.).

## 5. Metodologija ratne veštine

U Šešićevom određenju nauke, pored ostalih, nalazimo i stav da je nauka »istraživačka društvena delatnost saznanja određenih oblasti«. Oblast kojom se bavi vojna misao je poznata i manje-više, saglasni smo da je to oružana borba. Ali, oružana borba nije predmet ratne veštine! Jer, kako kaže M. Marković: »Predmeti nauka nisu stvari i procesi kao takvi, već problemi koji se u vezi s ovim stvarima i procesima postavljaju pred čoveka u svetlosti njegovih praktičnih potreba, prethodnih znanja i metodskih instrumenata kojima raspolaže«. <sup>11</sup> S obzirom na to da svaka nauka predstavlja jedinstvo predmeta i metoda potrebno je bar elementarno naznačiti predmet ratne veštine. Možda se može reći da bi predmet ratne veštine trebalo da bude kompleks međusobno srodnih problema koji nastaju u procesu praktične interakcije ljudi u bilo kojoj oružanoj borbi.

Bilo da se ispoljavaju u virtuelnoj, bilo u realnoj oružanoj borbi, njeni problemi bi trebalo da se rešavaju primenom naučnih metoda, odnosno puteva ili načina dolaženja do novih saznanja, proveravanja i razvoja postojećih o toj društvenoj pojavi. Tim metodama bi trebalo da se bavi metodologija ratne veštine. Trebalo bi da se ona pozabavi otkrivanjem, opisom i objašnjenjem metoda naučnog saznanja problema oružane borbe. Kažem da bi trebalo, jer ona to ne čini iz objektivnih razloga — zbog niskog stupnja naučne konstituisanosti ratne veštine kao nauke. Ipak, metodologija ratne veštine postoji?! Zaista postoji ali kao preuzeta iz opšte metodologije društvenih i drugih nauka i uvučena u ratnu veštinu kao u Prokrustovu postelju. Ova metodologija se verovatno tako »oseća« (kao u Prokrustovoj postelji) zato što nije autentična, jer se pomoću nje ne može otkriti suština naučnog saznanja ratne

<sup>11</sup> Ranije citirani Mihailo Marković, *Filozofski osnovi nauke*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1981.

veštine, (njegovi temelji) tj. način nastanka i razvoja naučnih teorija, njihovih struktura i funkcija, niti je obezbedila praktičnu primenu metoda u naučnoistraživačkom i stručnom radu. Za takvo stanje najmanju krivicu snose profesionalni nosioci metodoloških obaveza. Njima pripada svako priznanje za pionirski poduhvat i postignuća u razvoju teorijske metodologije. Stvarnog krivca trebalo bi potražiti u nosiocima istraživačkih napora koji se, ko zna iz kojih razloga, prilično neodgovorno odnose prema metodološkim aspektima istraživanja; zapravo, metodološka iskustva se uzgred konstatuju, metodološka istraživanja se ne organizuju i nema metodoloških uopštavanja.

I pored svega rečenog, predmetom i zadacima metodologije ratne veštine moramo se baviti. Možda bi, u perspektivi predmet metodologije ratne veštine mogli činiti: (1) logička utemeljenost savremenih doktrinarnih teorija, zapravo podvravanje tih teorija kritičkoj analizi sa stanovišta logički jedinstvenog sistema mišljenja, jer bi se tako na pouzdan način proverila postojeća znanja o oružanoj borbi i (pretpostavljam) nazreli opšti, nije isključeno i posebni i pojedinačni, obrisi teorija ratne veštine; (2) čini se da je ratna igra metodološki oslonac, metodološki stožer i temelj istraživanja ratne veštine i da bi bilo neophodno učiniti organizovan napor na njenoj daljoj izgradnji, što neće biti naročito teško, jer je svet ovu metodu razvio do neslučenih granica i zasad će biti dovoljno koristiti ta postignuća; (3) posebne metode ratne veštine mogu se razvijati u skladu sa stepenom teorijskog određenja njenih posebnih teorija, a koje bi to metode bile karakteristične, na primer, za taktiku, operatiku, vojnu organizaciju i drugo, tek treba videti; (4) epistemološki problemi ratne veštine (principi, aksiomi, teoreme, teorije, hipoteze, zakoni); (5) tehnike i instrumenti itd.

## 6. Šta da se radi?

Pre pokušaja skiciranja direktnog odgovora na postavljena pitanja, pored napred rečenog čini se da zasluhuje pažnju da se kaže i sledeće.

(1) Polemologija kao društvena nauka o ratu u embrionalnom je stadijumu; ratna veština kao nauka; ljudsko mišljenje o problemima s kojima se čovek sukobljava u oružanoj borbi je jedva elementarno konstituisana. Pojmovi, posebno

kategorijalni, kao što su: »mir«, »rat«, »politika«, »oružana borba«, »polemologija«, »ratna veština« i njene discipline »taktika«, »operatika« i »strategija«, zatim »konceptija odbrane«, »doktrina odbrane«, »vojna doktrina« i drugi nisu još uvek postali osnove teorijskog mišljenja, jer egzistiraju jedan pored drugog, nezavisni, fleksibilno dati. Bez ovih pojmova nema reda, povezanosti te su na mnogim mestima pokidane mreže empirijskih pojmova. Bez njih se ne može spoznati područje najsurovije ljudske stvarnosti koje smo označili simbolom »rat« i »oružana borba«.

(2) Metodološki razlozi izdvajanja oružane borbe iz rata su poznati. Tvrdnja da se oružana borba može ispoljiti u svim svojim pojavnim oblicima u ratu (izuzetno van njega) ne znači ništa drugo do istine da bar zasad, u dogledno vreme!) *rata nema bez oružane borbe*. Međutim, to ne znači da se rat svodi na oružanu borbu, jer je oružana borba samo jedan od mnogih, najčešće odlučujućih sukobljenosti dveju zaraćenih strana.

(3) Da bi savremena polemološka misao (i ratna veština) mogla da odgovori na pitanja koja pred nju postavlja praksa aktuelnih političkih, ekonomskih, klasnih, nacionalnih, netipičnih vojnih konflikata različenog trajanja, intenziteta i vojno-političkih rezultata, mora biti spremna da se odrekne tradicionalizma; neprikosnovenosti autoriteta Klauzevica, Bofra i drugih; pozitivizma, pragmatizma i dogmatiskog marksizma kao metodoloških pristupa rešavanju vlastitih teorijskih problema. Na jednu od novih tendencija ukazuje pukovnik dr Ejub Kućuk kad kaže: »Osnovni cilj vojnog delovanja odavno je prestao biti eksterminacija... Reakcionarne snage savremenog društva aktivirale su svoju vojnu silu u očuvanju odnosa i institucija koje im omogućavaju povlašćeno mesto u raspodeli moći, vlasti i materijalnih bogatstava. *Zabluda je misliti da je njihova politička kultura »kultura rata«*.<sup>12</sup> (podvukao D. V.)

Arsenal sredstava, metoda i organizacionih oblika opresivnog delovanja konstantno narasta, kako u nacionalnim, intradržavnim razmerama (»garnizonska država« i »garnizonsko društvo«), tako i u međunacionalnim, interdržavnim odnosima. Stereotipni način korišćenja vojne sile — u

<sup>12</sup> Pukovnik dr Ejub Kućuk, *Opresivne političke i vojne strategije savremenog društva*, »Vojno delo« br. 5/1986, str. 54.

ratu — se ne izbegava, ali nije više dominantan jer se pret-njom upotrebe i širokim dijapazonom novih modaliteta nje-nog parcijalnog angažovanja racionalnije ostvaruju određe-ni politički ciljevi. Ekonomska tiranija moćnih dovela je svetski ekonomski, a posebno finansijski sistem do kolapsa i pravo je čudo kako on još uvek egzistira. Politička opresi-ja ne zaostaje za ekonomskom itd.

(4) Pojavila se, dakle, masa novih činjenica koje pos-tojeća polemološka teorija i teorija ratne veštine ne može da objasni. Ona to nije u stanju ne samo zbog svojih (pome-nutih) metodoloških i drugih limita, već i zbog sukoba u kojem se nalaze društvene nauke u (klasnom) kapitalističkom i do-brim delom u birokratskom, socijalističkom društvenom sis-temu. To je sukob nauke i ideologije. Ideologija vladajuće klase ne trpi kritičko mišljenje i verifikaciju, suzbija krea-tivnost, traži poslušnost. Vojna misao na Zapadu, čini se da je još uvek pod snažnim uticajem Klauzevica, pragmatično orijentisana, sasvim očekivano, ne nastoji da dođe do inva-rijantnog u sferi rata i oružane borbe, do zakona. Istok čini napore u tom smislu, zasad bez vidljivih rezultata. Uslovi os-talih su isuviše skromni da bi mogli dati neki ozbiljniji do-prinos, jer je reč o fundamentalnim istraživanjima. Zato će se, verovatno, još dosta dugo i upućeni pitati: šta je danas rat, a šta mir; bitna razlika među njima; nije li možda na-stupilo vreme ratova bez oružane borbe?

Šta bi valjalo raditi?

Zablude, predrasude, rđave navike, tradicionalni shema-tizam, empirističke ograničenosti i sve drugo što se isprečilo na putu spoznaje istine o oružanoj borbi, trebalo bi uklanjati sistematski, planski, organizovanim naporom namenskih insti-tucija i pojedinaca, uz što potpunije razumevanje, saglasnost i podršku određenih vodećih i rukovodećih snaga ovog druš-tva. Simpozijum o vojnoj nauci, održan 1970. godine, dao je dragocene rezultate — podstreke koji su, na žalost, za protekle blizu dve decenije izbledeli i skoro iščezli. Međutim, ideja gradnje naučne misli o oružanoj borbi nije napuštena. Napro-tiv, dalje se čine naponi ali poprilično stihijno, neplanski, bez jasne strategije naučnoistraživačkog rada u oblasti ratne veš-tine. Do jedinstvene strategije može se doći ako nam je jasno

koje vrednosti bi trebalo ostvariti, odnosno kakav cilj postići. Taj cilj bi mogao biti: *putem fundamentalnih, primenjenih i ostalih istraživanja i drugim celishodnim postupcima, sistematski izgrađivati opšte, nužne naučne stavove kojima će se relativno adekvatno izraziti pravilnosti i zakonitosti pojava oružane borbe i tako stvoriti teorijsko uporište za usmeravanje vlastitih postupaka u pripremi za oružanu borbu i učešće u njoj.* Ovaj cilj bi mogao da se ostvari putem dva osnovna zadatka. *Prvo*, izučavanjem dostupnih, relevantnih ratnih iskustava, kritičkim procenjivanjem i prevrednovanjem istorije ratne veštine do koje je došla strana vojna misao, oformiti vlastito (naše, jugoslovensko) viđenje evolucije ratne veštine, jer ona (ratna veština) kao nauka bez nje ne može učiniti nikakav ozbiljniji pomak u vlastitoj dogradnji. *Drugo*, istovremeno s realizacijom prethodnog zadatka, pristupiti izučavanju aktuelne ratne veštine u svetu i u nas, uz neophodan metodološki zaokret, strateškog značaja, u mišljenju o oružanoj borbi: bez klišea, dogmi, želja, interesa, ideološko-političkih opterećenja i limita, na dijalektičkoj logici zasnovati teorijske postavke koje će samo takve moći biti istinski naučni oslonac dalje izgradnje naših konceptijskih i doktrinarnih rešenja.

## SUMMARY

### OBSERVATIONS ON CERTAIN SIGNIFICANT THEORETICAL-METHODOLOGICAL PROBLEMS OF THE ART OF WAR

To write in an article of relatively modest number of pages of certain possible and significant causes of the lack of constitution of the art of war as general human thought on military problems was possible only in the form of remarks, indications and notes on observation, in the mode of posing questions and attempting to sketch answers to them that will contain postulated cognitive values. In this article were thus arbitrarily singled out the following theoretical-methodological problems (1) mistakes in understanding the science, with a particular reference to the role of doctrinal-normative theories within this context; (2) on the basis of the aforesaid, and with the aim of eliminating the scientific — non-scientific controversy as consistently as possible, it was necessary to say a few words along the lines common sense — scientific and expert — scientific; (3) when even after all creative efforts undertaken by individuals (and groups) till the present time (possibly in the future, too) the normative-doctrinal theory is in the world „recognized” for almost single valid thought or being given the

status of science, it should be put under the magnifying glass of the criterion of scientific constitution (arrangement and systematization). Further on a brief summary of the art of war theory is given, with a recommendation on what it should be like. The article ends with a brief survey of the art of war.

## RESUME

### CONSIDERATIONS SUR QUELQUES QUESTIONS IMPORTANTES DU DOMAINE DE LA THEORIE ET DE LA METHODOLOGIE DE L'ART DE LA GUERRE

Dans cet article dont le volume est relativement modeste, les considérations sur les causes virtuelles et importantes de la non-institution scientifique de l'art de la guerre en tant que pensée humaine sur les problèmes militaires ne s'avèrent possibles que sous forme d'indications, d'observations et de remarques; par des questions posées et par la tentative d'y ébaucher la réponse d'une valeur cognitive postulée. A ce sujet, dans le présent article ont été cités les problèmes théoriques-méthodologiques suivants: (1) erreurs dans l'appréhension de la science avec aperçu spécial du rôle que dans ce contexte jouent les théories doctrinales et normatives; (2) se référant à ce qui précède, et pour lever d'une façon aussi conséquente que possible la controverse entre le scientifique et le non-scientifique il a été indispensable de dire quelques mots sur la relation qui existe entre le bon sens et le scientifique et entre les aspects du professionnel et du scientifique (3) si en dépit des efforts créateurs actuels (et futurs) des individuels (et des groupes) la théorie normative-doctrinale est «reconnue» dans le monde comme étant presque la seule pensée valable, c'est-à-dire si on lui accorde le statut de science, elle devrait être regardée aussi à travers le prisme des critères de l'institution (codification) scientifique; (4) bref aperçu de la théorie de l'art de la guerre suivi d'une recommandation relative à la façon dont elle devrait être organisée; (5) présentation succincte des méthodologies de l'art de la guerre.

## РЕЗЮМЕ

НАБЛЮДЕНИЯ ЗА НЕКОТОРЫМИ ЗНАЧИТЕЛЬНЫМИ  
ТЕОРЕТИЧЕСКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИМИ ПРОБЛЕМАМИ  
ВОЕННОГО ИСКУССТВА

Говорить о некоторых возможных, значительных причинах научной неучрежденности военного искусства, как общечеловеческой мысли о военных проблемах, в одной относительно скромного объема статье было возможно только в указаниях, замечаниях, напоминаниях; заданием вопроса и попыткой создания эскиза ответа, постулированного познавательного значения. В связи с тем, в настоящей статье в арбитражном порядке выделяются следующие теоретическо-методологические проблемы: (1) ошибки в понимании науки, причем особое внимание уделяется роли доктринально-нормативных теорий в этом контексте; (2) на основании предшествующего, а с целью более последовательной элиминации спора научное — ненаучное, было необходимо высказать несколько слов об отношении здраворазумное — научное и специальное — научное; (3) если, несмотря на все имеющиеся до сих пор (и будущие) творческие усилия одиночек (и групп), нормативно-доктринальная теория „признается“ в мире почти единственной качественной мыслью, т. е. если ей дается статус науки, тогда необходимо поставить ее под увеличительное стекло критериев научной учрежденности (устроенности); (4) краткий очерк теории военного искусства, вместе с рекомендацией какой она должна быть, и (5) краткое обсуждение методологии военного искусства.